

Hvor ble det av fremtiden?

Er vi blitt så moderne at fortiden har erstattet fremtiden som science fiction? Fremstillingen av teknologi i bøker og filmer har endret seg mye på 110 år.

Av Henrik Wigestrånd

I H. G. Wells roman **The Time Machine** fra 1895 fører teknologi hovedpersonen 800.000 år inn i fremtiden.

I 2004 bruker man en bærbar PC til å fjerne minner fra fortiden i Michel Gondrys og manusforfatter George Kaufmans film **Eternal sunshine of the spotless mind**. Man er mer redd for fortiden enn for teknologien.

Med tanke på stadig nye lagringsformater og -medier de siste tiårene, skal man ikke se bort fra at fortiden etter hvert blir mer ukjent enn fremtiden. Gårdagens teknologiske skremmebilder er blitt til dagens husaltere og nyttige verktøy.

Tidsvandrerer i Wells' roman viser vennene en liten, bærbar modell av sin tidsmaskin, i messing, elfenben, nikkell og kvarts. Med tidsmaskinen finner han i fremtiden lykkelige mennesker – men "ikke mer kunnskapsrike enn oss". Etterhvert finner han ut at det også finnes en blek arbeiderrase som bor under jorden. Selv om dette vel representerer en videreutvikling av det engelske klassesamfunnet, **kunne** man antydnet et digitalt skille. Selvsagt med de bleke som de IT-kyndige.

Fritz Langs film **Metropolis** fra 1927 finner en lignende klassesdeling allerede i år 2026. Og en kvinnelig robot som opptrer som en slags frelser. For underklassen.

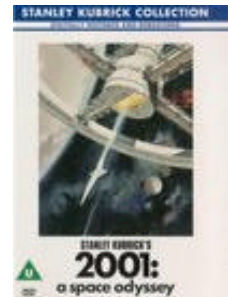
Venn eller fiende?

Er datamaskinen venn eller fiende? I filmen **Desk Set** (1957) skal informasjonsavdelingen erstattes av IBM-stormaskinen Emerac, eller Miss Emmy, som blunker og blinker flott og uttrykker seg på integrert matriseskriver. En avansert, interaktiv maskin i hullkortenes tid, men et tidsriktig IT-trusselbilde.

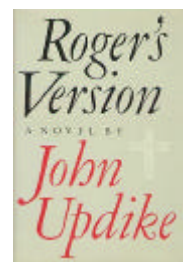
Etter at Miss Emmy ved en feil har skrevet ut oppsigelser til alle i konsernet, viser det seg at den egentlig bare skulle være en støtte for de ansatte, og effektiviseringsekspert Spencer Tracy må stadig låne Katherine Hepburns hårnål for å gjøre de nødvendige teknologiske inngrep.

Skumlere maskiner finner vi i form av HAL (som kjent én bokstav fra IBM) i Kubricks **2001 – en romdyssé** (1968), som ikke godtar å bli koblet fra av menneskene. Datamaskinen som styrer huset i filmatiseringen av Dean Koontz' **Demon Seed** (1977), låser dører og vinduer og vil voldta og befrukte fruene i huset når hennes IT-kyndige mann er borte.

Himmel og helvete

Et mer lavmælt skremmebilde er PC-en (eller troen på den) i den første kortfilmen i Krzysztof Kieslowskis **Dekalog** (1989). **Du skal ikke ha andre guder enn meg**, lyder det første bud i Bibelen, og her stoler en teknologifiksert far og sønn blindt på PC-ens evne til å regne ut om isen er trygg. Sønnens frosne spillbilde i PC-skjermen er like elegant som når Kevin Spaceys spillbilde sitter fanget bak et gitter av budsjettkolonner i **American Beauty** (1999).

'Den uvanlige kominasjonen av Gud og IT finnes også i John Updikes roman **Roger's version** (1986). En biperson har satt seg fore å bruke matematiske modeller på PC-en til å bevise at Gud finnes. "Men ville jeg tro på en Gud som lot seg avsløre ved hjelp av en datamaskin?" spør hovedpersonen. I Updikes roman **Villages** (2004) er forøvrig hovedpersonen er programmerer, og utviklingen fra stormaskin til laptop utgjør et bakteppe for handlingen.

Fagfolk i film og fiksjon

Science fiction-forfatteren Øyvind Myhre jobbet som systemsjef i IBM. I debattboken **Datakultur: (en forfatters farvel til skrivemaskinen)** (1983) angrep han "den nye analfabetismen" - de intellektuelles avvisende holdning til datateknologien, som han hevdet bunner i frykt for forandringer og motvilje mot å gi slipp på privilegier. Digitalis (og andres) sikkerhetsekspert Stein Møllerhaug var en annen fagmann som også lyktes som forfatter.

I dagens romaner og filmer er da også IT blitt en naturlig del av handlingen. Jan Kjærstad, selv en avansert tekstbehandlingsaktivist, lar morderen i **Rand** (1990) jobbe med IT, slik at han kan villedde etterforskningen i denne funksjonen.

Og hovedpersonen i den danske filmen **Baby Doom** (1998) er en programutvikler som har problemer med å kombinere jobb og kone og spedbarn. Hans adm.dir. tror man slår av PC-en ved å trekke ut kontakten – et fenomen som halvveis bekreftes av Dataforeningens undersøkelse "IT i praksis". Etter de avsluttende rulletekstene viser det seg heldigvis at prakteksemplarene av noen naboer egentlig kommer fra en annen planet.

Det var ikke så mange år før IT-vante filmer som "You've got mail" (1998) at IT fremdeles var fremmed. I **The Firm** (1993) skriver Tom Cruise ut hemmelige dokumenter på laserskriver – men lydfolkene har lagt på lyden av en matriseskriver. I **Disclosure** (1994) zoomer kameraet fascineret inn på den roterende "e" som vises når Michael Douglas får e-post. Stor stas.

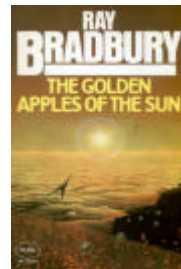

War Games (1983) var en svært tidlig film med IT som tema, og på DVD-utgaven har manusforfatterne mye morsomt å fortelle om hvordan de tøyde grensene for det sannsynlige på den tiden. Det var også på denne tiden at Jon Bing og Tor Åge Bringsværd boltret seg i litterære fremtidsvisjoner.

Andre tøyde lovene. Det svenske psevdonymet Jan-Jøran Stenhagen skrev de teknologisk innsiktsfulle romanene **Datadyrkarna** (1982) og **Samkörarna** (1983), om henholdsvis minibanksvindel, trojanske hester på skatteetatens stormaskiner og ulovlig samkjøring av dataregistre i fredssakens navn.

Året etter (1984) hadde den svenske duoen Adolphson-Falck en liten synthhit med den binære tittlelen 10-0-1-0, med poenger som: **Ett noll noll ett noll - vi måste tala samma språk.**

Det mellommenneskelige aspekt ved teknologi ble forutsett nokså bra av Ray Bradbury i **Golden Apples of the Sun** (1953). Mennene sitter på bussen på vei hjem fra jobb, og ringer til sine koner fra håndleddradioer, for å be dem komme seg hjem og sette på middagen.

IT har selvsagt vært et nyttig verktøy både for forfattere og filmmakere det siste tiåret. Og virkeligheten kom diltende etter. I 1984 ble Arne Treholt nektet å skrive bok på PC i toppetasjen på politistasjonen i Drammen, på grunn av faren for at noen utenfor kunne avlytte hvilke taster som ble trykket.

I dag er bøker og filmer nesten mer eksotisk uten IT. I **The Net** utspiller følgende samtale seg mellom to vakre mennesker med hver sin laptop på stranden i Mexico:
- *Are you in the business?*
- *Isn't everyone?*

Og hvem og hva man tror på, endrer seg også. Når skurkene i **The Net** på en sedvanlig enkel måte har manipulert heltinnens personalia i alle dataregistre, nytter det ikke å påstå at man er seg selv.
" It's not on the computer, so it *cannot* be you".

Men en av de mest fascinerende – og troverdige - fremstillinger av teknologibruk i fremtiden, er Terry Gilliams **Brazil** (1985). Myndighetene har avansert teknologi til rådighet, men i praksis myldrer det med skrivemaskiner, internbud, papirskjemavelde og byråkratisk udugelighet. Og i smug ser de ansatte på **Casablanca** på sine flatskjermer.